

ግብር ዕዳ አይደለም፣ የሥራ አደራ መስጠት እንጂ

ኢብሳ ነመራ 06-26-17

የኢትዮጵያ ገቢዎችና ጉምሩክ ባለስልጣን በያዘነው ዓመት የነጋዴዎች የእለት ገቢ ግምት ጥናት አካሄዷል። የእለት ገቢ ግምት ጥናቱ ዓላማ ነጋዴዎች ከገቢያቸው ጋር የተመጣጠነ ግብር እንዲከፍሉ ማድረግ የሚያስችል ተጨባጭና ወቅታዊ መረጃ ማግኘት ነው። ላለፉት ስድስት ዓመታት የገቢ ግምት ጥናት ባለመካሄዱ ነጋዴዎች የሚከፍሉት የገቢ ግብር ወቅታዊ መረጃ ላይ የተመሰረተ አይደለም። እናም ጥናቱ እንዲካሄድ መድረጉ ተገቢ ነው። አሁን ጥናቱ ተጠናቆ ገቢያቸው ላይ ለውጥ የተገኘባቸው ነጋዴዎች (በቅናሽም ይሁን በጭማሪ) ይፋ ተደርገዋል። ከሃምሌ 1፣ የ2009 ዓ/ም ጀምሮ በአዲሱ መረጃ መሰረት የገቢ ግብር እንዲከፍሉ ለማድረግ ዝግጅት ተጠናቋል። በአዲሱ የገቢ ግምት ጥናት ውጤት ላይ ቅሬታ ያላቸው ነጋዴዎችም የይግባኝ አቤቱታ እንዲያቀርቡ እድል ተሰጥቷቸዋል።

በአዲሱ እለታዊ የገቢ ትመና ላይ ቅሬታ ያላቸው ነጋዴዎች የይግባኝ አቤቱታ የማቅረብ እድል የተሰጣቸው መሆኑ ሳይዘነጋ፣ ውስጥ ውስጡን በደል ተፈጽሞብኛል የሚሉ ሃሜታዎች ይሰማሉ። ካጋጠሙኝ ሃሜታኞች መሃከል አንዳንዶቹ ጭራሽ ለምን ግብር እንድንከፍል እንጠየቃለን የሚሉ ሆነው ነው ያገኘኋቸው። በተሰማሩበት የንግድ ስራ G + የመኖሪያ ቤት ገንብተው፣ የኮንዶሚኒየም የንግድ ቤቶች ገዝተው፣ የግል አውቶሞቢል ገዝተው፣ ልጆቻቸውን በከፍተኛ ክፍያ የውጭ ሃገራት ኮሚኒቲ ትምህርት ቤቶች እያስተማሩ . . . ከግብር ከፋይ ደረጃ 'ሐ' ወደ ደረጃ 'ሀ' ለምን እንድንሸጋገር ተደረገ ብለው መንግስትን የሚያረሩ አጋጥመውኛል። አኔ ያስገረመኝ ወደ ደረጃ 'ሀ' እንዲሸጋገሩ መደረጉ ሳይሆን፣ በምን አግባብ ለእለት ጉርስ ከሚሰሩ አነስተኛ ነጋዴዎች እኩል ደረጃ 'ሐ' ላይ ተመደበው ግብር ሲከፍሉ እንዲቆዩ እንደተደረገ ነው። የዚህ አይነት ነጋዴዎች ግብር ለምን እንከፍላለን እያሉ እንደሆነ ነው የሚሰማኝ። መሰረተ ልማት ባለመሟላቱ፣ አገልግሎት በመስተጓጎሎ የበለጠ የሚጎዱት፣ የበለጠ ስለሚጎዱ አብዝተው የሚያማረሩትም እነዚህ ከፍተኛ ነጋዴች ናቸው።

ያም ሆነ ይህ፣ አዲሱ የነጋዴዎች የእለታዊ ገቢ ትመና የመንግስትን ግብር የመሰብሰብ አቅም በመጠኑም ቢሆን ያሻሽለዋል ተብሎ የገመታል።

ኢትዮጵያ በአጠቃላይ ግብር የሚከፈልባት ሃገር አይደለችም ማለት ይቻላል። ሃገሪቱ በግብር የምትሰበሰበው ገቢ ከአጠቃላይ ዓመታዊ ምርት (GDP) ከአስር በመቶ ብዙም አልዘለለም። ይህን ያህልም የደረሰው በቅርቡ ነው። የበለጸጉ ሃገራት የአጠቃላይ ዓመታዊ ምርታቸውን ከ40 በመቶ በላይ ግብር ይሰበስባሉ። ከሳህራ በታች ያሉ የአፍሪካ ሃገራት እንኳን እስከ ሃያ በመቶ ግብር ይሰበስባሉ። ምናልባት የተረጋጋ መንግስት ኖሮ የኢትዮጵያን ያህል ዝቅተኛ ግብር የሚሰበስበበት ሃገር አለ ብሎ መናገር ስህተትነቱ ያይላል። በኢትዮጵያ የሚሰበስበው ግብር ከሳህራ በታች ከሚገኙ ተመጣጣኝ የኢኮኖሚ ደረጃ ያላቸውን ሃገራት ያህል (እስከ ሃያ በመቶ) መሰብሰብ ቢቻል አሁን ያለውን የመንግስት ገቢ በእጥፍ የሚያሳድግ መሆኑን ልብ በሉ። ይህ ደግሞ አሁን በመንግስት የሚከናወኑ ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ የልማት ስራዎችን በእጥፍ ማሳደግ ማለት ነው።

ያም ሆነ ይህ፣ መንግስት በየዓመቱ ለተለያዩ ጉዳዮች የሚመድበው ዓመታዊ በጀት በየዓመቱ እያደገ መጥቷል። በግብር መልክ የሚሰበሰበው ገቢ ከዓመታዊ አጠቃላይ ምርት አኳያ ያለው ምጣኔ የዛን ያህል እድገት ባያሳይም፣ ኢኮኖሚው በማደጉ ምክንያት መንግስት የሚሰበሰበውም አጠቃላይ ገቢ እድገት አሳይቷል።

መንግስት የሚመድበው ዓመታዊ በጀት በምን ያህል መጠን እንዳደገ ለመረዳት ከ2004 ዓ/ም ወዲህ ባሉ ዓመታት የተመደቡ ባጀቶችን መጠን እንመልከት (በየዓመቱ አጋማሽ የሚደረጉ ተጨማሪ ባጀቶች ሳይጨምር)። ባለፉ ስድስት ዓመታት የተመደበው ዓመታዊ የፌዴራል መንግስት ባጀት በ2004 ዓ/ም 128 ነጥብ 8 ቢሊዮን ብር፣ በ2005 ዓ/ም 137 ነጥብ 8 ቢሊዮን ብር፣ 2006 ዓ/ም 154 ነጥብ 9 ቢሊዮን ብር ፣ 2007 ዓ/ም 178 ነጥብ 6 ቢሊዮን ብር ፣ 2008 ዓ/ም 223 ነጥብ 4 ቢሊዮን ብር በ2009 ዓ/ም 274 ቢሊዮን ነው። ለመጨረሻው 2010 የበጀት ዓመት ደግሞ 320 ቢሊዮን ብር ለመመደብ ታቅዷል። የድገትም በጀቱን ሳይጨምር በጀቱ በየአመቱ ከ10 በመቶ በላይ እድገት አሳይቷል። ይህ የባለፉ ዓመታት የኢኮኖሚ እድገት ውጤት ነው።

ይሁን እንጂ እስከ 30 በመቶ የሚደርሰው የመንግስት ባጀት ከውጭ በሚገኝ ድጋፍና ብድር የሚሸፈን ነው። ይህም ሆኖ መንግስት ከራሱ ገቢ ለመሸፈን ያቀደውን ድርሻ እንኳን ማሟላት እያቃተው ከሃገር ውስጥ የገንዘብ ምንጭ በመበደር የሚያሟላበት ሁኔታ ነው ያለው። እርግጥ ይህ ጉድለት ከአጠቃላይ ዓመታዊ ሃገራዊ ምርት ከ3 በመቶ ያነሰ በመሆኑ የኢኮኖሚ ቀውስ የመፍጠር አቅም የሌለውና እንደጤናማ ጉድለት የሚወሰድ ነው። ሆኖም ሃገሪቱ አሁንም ዓመታዊ በጀቷን ሙሉ በሙሉ በራሷ አቅም የምትሸፍነበት ደረጃ ላይ አልደረሰችም። ይህ ሁኔታ መቀየር አለበት።

የገንዘብና የኢኮኖሚ ልማት ሚኒስቴር ሰሞኑን የመንግስት ገቢ አሰባሰብን ማሻሻልና የበጀት አጠቃቀምን የተመለከተ አጀንዳ ላይ ያተኮረ ስብሰባ አካሂዶ ነበር። ሚኒስቴሩ ከነዋሪዎችና ከሚመለከታቸው ባለድርሻ አካላት ጋር በህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት አዳራሽ ባካሄደው ስብሰባ ላይ፣ በ2009 ዓ/ም የነበረው የግብር አሰባሰብና የወጪ ንግድ ገቢ ደካማ መሆኑ ተገልጿል። ይህ ደካማ የግብር ገቢ አሰባሰብና እያሸቆለቆለ የመጣው የወጪ ንግድ ገቢ ሳይስተካከል የ2010 በጀትን ማሳካት አዳጋች እንደሚሆንም ተገልጿል።

የገንዘብና የኢኮኖሚ ትብብር ሚኒስትሩ ዶ/ር አብርሃም ተክስተ፣ በግብር ገቢ አሰባሰብና በወጪ ንግድ አፈጻጸም ዙሪያ የታዩ ክፍተቶችን በውይይቱ ወቅት አንስተዋል። እንደ ሚኒስትሩ ገለጻ፣ ለ2010 በጀት ዓመት የቀረበው 320 ነጥብ 8 ቢሊዮን ብር ረቂቅ በጀት ከዘንድሮው በጀት ዓመት አንጻር የ9 ነጥብ 6 በመቶ ብልጫ አለው። ከዚህ ውስጥ 196 ቢሊዮን ብርን ከግብር ገቢ ለመሰብሰብ ታቅዷል። ይሁን እንጂ በዘንድሮው በጀት ዓመት ከታየው የግብር ገቢ አሰባሰብ ክፍተት አንጻር ይህን እቅድ ማሳካት አስቸጋሪ እንደሚሆን የገንዘብና የኢኮኖሚ ትብብር ሚኒስትሩ ዶ/ር አብርሃም ተክስተ አስታውቀዋል። እየተጠናቀቀ ባለው የ2009 በጀት ዓመት ከግብር ገቢ 171 ቢሊዮን ብር ለመሰብሰብ ቢታቀድም፣ በ11 ወራት 120 ቢሊዮን ብር ብቻ መሰብሰቡን ለዚህ ማሳያ አድርገው ጠቅሰዋል።

የሃገሪቱ የወጪ ንግድ አፈጻጸም ደካማ እየሆነ መምጣትም የታቀደውን ባጀት ማሟላት ላይ መሰናክል ሊሆን እንደሚችል ተነስታል። በ2009 ዓ/ም ከወጪ ንግድ 4 ነጥብ 3 ቢሊዮን ዶላር ገቢ ለማግኘት ታቅዶ ነበር። ይሁን እንጂ ባለፉ 11 ወራት ከወጪ ንግድ የተገኘው ገቢ 2 ነጥብ 5 ቢሊዮን ዶላር ብቻ ነው። ይህ ክንውን ከእቅዱ 59 በመቶ ብቻ ነው። ከአምናው ጋር ሲነጻጸር ደግሞ 1 ነጥብ 9 በመቶ ቅናሽ አሳይቷል።

ለበጅቱ የሚስፈልገውን ገቢ አሟልቶ መሰብሰብ እንዲቻል፣ የግብር አሰባሰቡን አሁን ያለበትን ዝቅተኛ አፈጻጸም ማሻሻል እንደሚያስፈልግ፣ ከወጪ ንግድ አፈጻጸም ጋር ተያይዞም በተወሰኑ የምርት አይነቶች ላይ ብቻ የተገደበውን የወጪ ንግድ እንቅስቃሴ ማስፋት እንደሚያስፈልግ፣ ለዚህም ሁሉም አካላት የድርሻቸውን ሊወጡ እንደሚገባ ተጠቁሟል።

ግብር ከፋይ ኢትዮጵያውያን አንድ ሊዘነጉት የማይገባ ነገር፣ ግብር መክፈል ለሌላ ሳይሆን ለራስ መሆኑን ነው። ግብር መክፈል በግለሰብ ወይም በሰፈር እድር ደረጃ ሊከናወን የማይችል የማህበራዊና የኢኮኖሚ ልማት ስራን መንግስት እንዲያከናውን ከአደራ ጋር ሃላፊነት መስጠት እንጂ ከንቱ ወጪ አይደለም። እናም ግብር እዳ ሳይሆን ስራዬን አከናውንልኝ የሚል አደራ ለመንግስት መስጠት መሆኑን በማስታወስ በገቢያችን ልክ ግብር ለመክፈል አንሳሳ። ግብር እዳ አይደለም፣ ለመንግስት የስራ አደራ መስጠት እንጂ።